

СОЦІАЛЬНА І ГУМАНІТАРНА ПОЛІТИКА

УДК 330.59

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Статівка Н. В.,

д. держ. упр., проф.,

професор кафедри управління персоналом та економіки праці,

Харківський регіональний інститут державного управління

Національної академії державного управління при Президентові України;

Надточій А. О.,

к. держ. упр.,

доцент кафедри управління персоналом та економіки праці,

Харківський регіональний інститут державного управління

Національної академії державного управління при Президентові України,

м. Харків

Статтю присвячено проблемам забезпечення достойного рівня життя населення як основи збереження та розвитку людського потенціалу. Визначено основні причини зниження рівня життя населення в Україні, характер тенденцій його зміни та потенційні загрози для забезпечення сталого розвитку національної економіки. Обґрунтовано пропозиції щодо підвищення рівня життя заходами державної політики.

Ключові слова: людський потенціал, рівень життя, прожитковий мінімум, мінімальна заробітна плата, політика в сфері доходів населення.

Stativka N. V.,

Doctor in Public Administration, Professor,

Professor of Personnel Management and Labour Economics Department, KRI NAPA;

Nadtochii A. O.,

PhD in Public Administration,

Associate Professor of Personnel Management and Labour Economics Department, KRI NAPA,

Kharkiv

CAUSES AND EFFECTS OF LOWERING THE STANDARD OF LIVING IN UKRAINE

The paper is devoted to challenges of providing decent living standards for the population as the basis for human potential preservation and development. The main causes of lowering the Ukrainian population's living standards, the nature of its trends and eventual threats to the sustainable development of the national economy have been determined. Proposals for the living standards improvement by means of state policy have been substantiated.

Key words: human potential, living standards, subsistence level, minimum wages, personal income policy.

Постановка проблеми. Ідеологія виміру якості життя населення набула характеру доктрини в суспільній діяльності передових країн світу. Становлення України як незалежної, демократичної держави зумовлює зосередження уваги суспільства на проблемах суспільного добробуту, збереження, поступового нарощування і використання людського потенціалу. Об'єктивна оцінка якості та рівня життя населення може розглядатися як ключовий показник ефективності роботи органів державного управління та місцевого самоврядування і як основа формування виваженої державної політики щодо забезпечення інтелектуального, економічного, соціального та духовного прогресу суспільства в цілому, й особи зокрема.

© Статівка Н. В., Надточій А. О., 2016

Стандартним інструментом при загальному порівнянні рівня життя різних країн світу прийнято індекс розвитку людського потенціалу – інтегральний показник, який розраховується щорічно для міждержавного порівняння й вимірювання рівня життя, грамотності, освіченості й довголіття. У 2010 р. на додаток до згаданого індексу було введено три нові індикатори: індекс людського розвитку, скоригований з урахуванням соціально-економічної нерівності, індекс гендерної нерівності та індекс багатомірної бідності [14].

За роки незалежності Україна послідовно втрачає свої позиції за індексом людського розвитку: з 45 місця у 1992 р. до 102 у 1995 р. У 2010 р. Україна покращила позиції до 69 місця, але, на жаль, у 2014 р. втратила 12 позицій та опинилася на 81 місці серед 188 країн в світовому рейтингу. Україна має досить високий показник рівня освіти та близький до середньосвітового рівень очікуваної тривалості життя (68,5 років).

Відомо, що доходи країни залежать від обсягу виробленої продукції та послуг. Відповідно до рейтингу країн за ВВП за паритетом купівельної спроможності (далі ПКС) Україна займала 47 місце серед 188 країн світу за підсумками 2014 р. з абсолютним його розміром у 370,8 млрд дол США (за даними Міжнародного валютного фонду). За даними Світового банку у 2011 – 2014 рр. Україна займала 45 місце серед 183 країн світу, випереджаючи Норвегію, яка за індексом людського розвитку посідає перше місце.

Безперечно рівень життя та добробут населення залежить не лише від величини створеного ВВП країни, кількості населення, але й від того, яким чином відбувається розподіл національного доходу в межах економічної системи. Рациональний розподіл національного доходу та ефективне використання суспільних фінансів (фондів споживання) поліпшує добробуту громадян, натомість зубожіння, поглиблення диференціації населення за доходами засвідчує неефективність політики держави в сфері перерозподілу та використання національного доходу, в тому числі і внаслідок високого рівня корумпованості чиновників. Свідченням на користь останнього є 130 місце країни (серед 168 країн світу) у рейтингу за індексом сприйняття корупції [6].

Необхідність дослідження основних причини зниження рівня життя населення та пов'язаних з цим потенційних загроз для забезпечення сталого розвитку національної економіки особливо актуалізується за сучасних складних соціально-економічних умов розвитку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічним і соціальним питанням оцінки розвитку людського потенціалу приділяється увага як у доповідях та звітах міжнародних організацій (Програма розвитку ООН, Організація економічного співробітництва та розвитку, Світовий банк), так і в працях вітчизняних та закордонних науковців (С. Башкірова, Д. Богиня, О. Васильєва, І. Бондар, О. Грішнова, М. Кизим, О. Кочеміровська, Л. Михайлова, В. Приймак, А. Чухно, К. Якуба та ін.).

Загальнометодологічні аспекти формування та реалізації державної політики щодо підвищення рівня та якості життя населення знайшли відображення у дослідженнях І. Дутки, А. Колота, Е. Лібанової, В. Мандибури, О. Мельниченка, В. Онікієнка, М. Папієва та ін. Систематизацію підходів та методів державного регулювання зниження регіональних диспропорцій рівня життя здійснено в працях Н. Кузьминчук, О. Зими, С. Полякової, Л. Черенко, В. Шишкіна та ін. На необхідності належного фінансового забезпечення рівня життя та пошуку джерел такого забезпечення присвячено публікації І. Бобуха, О. Гордей, А. Ревко та ін.

З огляду на те, що на сучасному етапі з'являються нові чинники-ризиків розвитку суспільства, викликані інтеграційними процесами, фінансово-економічними кризами, військовим конфліктом на сході країни, перманентним станом реформ, проблема забезпечення високого рівня життя або, принаймні збереження достатнього рівня життя заходами державної політики потребує постійного опрацювання і вчасного реагування.

Формулювання мети статті (постановка завдання). Метою статті є виявлення основних причини зниження рівня життя населення, характеру тенденцій його зміни, потенційних загроз для забезпечення сталого розвитку національної економіки та обґрунтування пропозицій щодо розв'язання проблем у цій сфері заходами державної політики.

Виклад основного матеріалу. Згідно концепції людського розвитку збільшення матеріального добробуту не виступає самоціллю. Важливим є не сам факт збільшення матеріального багатства, а те, яку користь воно приносить суспільству, формами прояву чого може бути збільшення тривалості життя та освіченості населення. Звісно що людський розвиток можуть демонструвати й інші індикатори (індекс фізичної якості життя (Physical Quality-of-Life Index), істинний показник прогресу (Genuine Progress Indicator), індекс розвитку з урахуванням нерівності статей (Gender-related Development Index), план добробуту Вандерфорда-Райлі (Vanderford-Riley well-being schedule), індекс якості життя за версією Economist Intelligence Unit (The Economist Intelligence Unit's quality-of-life index), валове національне щастя (Gross National Happiness), але вважається, що без забезпечення можливості прожити довге і здорове життя, отримати освіту, інші можливості людини вкрай важко реалізувати.

Вітчизняні науковці, спираючись на значно більшу і глибшу статистичну базу, розробили власну методику розрахунку індексу людського розвитку, яка враховує 33 показника, об'єднаних у шість блоків – відтворення населення, соціальне середовище, комфортне життя, добробут, гідна праця, освіта.

Зв'язок між людським розвитком і рівнем життя лежить на поверхні, тому що і перший, і другий термін стосується одного предмету дослідження, але людський розвиток – це термін, що широко застосовується в теоретичних концепціях західних наукових шкіл, а рівень життя – у вітчизняних.

За визначенням В. О. Мандибури, особливість категорії “рівень життя” полягає в тому, що вона не може бути відображена якимось одним показником і об'єктивно визначається широким спектром характеристик, кожна із яких стосується лише окремого елемента або певного прояву відносин, які виникають в процесі функціонування суспільства [7, с. 8]. Науковець зазначає, що рівень життя людини залежить від рівня задоволення її потреб. Взагалі класифікація потреб є різною. Найбільш відомою з них є ієрархія потреб А. Маслоу, яка говорить про те, що спочатку людина задовольняє свої базові (фізіологічні, потреба у безпеці) потреби, а потім вторинні (приналежність до групи, самореалізація).

Термін потреба тісно пов'язано із рівнем життя, оскільки, чим вищим є рівень життя, тим більш розвиненими, різноманітними можуть бути потреби, та можливості і блага, що їх задовольняють.

Якщо в країні низький рівень життя, то більшість людей може розраховувати лише на задоволення своїх базових (фізіологічних) потреб.

Із зростанням рівня життя мова може йти про те, що одна й та сама потреба може задовольнятися по-різному. Наприклад, потреба у їжі – людина може харчуватися простою їжею, приготовленою власноруч, а може – вишуканими стравами у ресторанах. Наведений приклад свідчить про те, що вибір благ, які задовольняють базові потреби залежить від рівня доходу.

Зазвичай, кожна держава гарантує певний рівень доходу своїм громадянам. Більшість країн з високим рівнем розвитку гарантують своїм громадянам вищий, порівняно із іншими країнами, мінімальний гарантований рівень доходів.

Україна, обравши шлях на Європейську інтеграцію, має очікувати не лише європейські ціни на товари та послуги, але поступово наближатися до європейських стандартів життя, і, в першу чергу, рівня доходів.

Із зростанням рівня життя можуть виникати потреби у якісних умовах проживання, ставитися нові вимоги до безпеки продуктів харчування, до якості медичних послуг, до правової захищеності, до безпеки оточуючого середовища, до соціального оточення тощо.

Є такі потреби, задоволення яких, на нашу думку, не повинно залежати від рівня доходу. Це можливість задоволення потреби у захисті своїх прав у суді, у реалізації прав громадянина, задоволення потреби у чистому повітрі, якійсній питній воді, якісних дорогах, у безпеці оточуючого середовища тощо. Частина цих потреб є первинними, частина вторинними, але всі вони характеризують якість життя. Створенням благ, здатних задовольнити ці потреби, опікується держава. Тому від органів державної влади залежить створення сприятливого середовища для життя і праці.

Поки що такого середовища не створено. Хоча у ст.3 Конституції України зазначено, що “права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави... Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов’язком держави” [2].

Стосовно нашого предмета дослідження до таких прав віднесемо: право на соціальний захист; пенсії та інші види соціальних виплат та допомог, що є основним джерелом існування багатьох людей, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму (ст. 46); право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом (ст. 43); право на житло, держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду (ст. 47); право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім’ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло (ст. 48); право на охорону здоров’я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49); право на безпечне для життя і здоров’я довкілля (ст. 50) та ін.

Від так, забезпечення достатнього рівня життя, згідно з Конституцією України, є обов’язком держави. Достатнім в Україні, відповідно до аналізу нормативно-правової бази [5], вважається рівень життя у розмірі прожиткового мінімуму, який є базовим соціальним стандартом. Від його розміру залежить рівень оплати праці, пенсій, соціальних допомог та виплат. Розмір прожиткового мінімуму застосовується і для загальної оцінки рівня життя в Україні.

Методики для розрахунку прожиткового мінімуму є різними. В Україні обрана методика розрахунку прожиткового мінімуму, заснована на нормативах споживання [11], яка має забезпечувати продуктами харчування для нормального функціонування організму та задовольняти мінімальні потреби у непродовольчих товарах та послугах.

Неодноразово вітчизняні науковці [3; 9; 12] наголошували на тому, що розмір прожиткового мінімуму занижений, оскільки:

1) складові набору продуктів харчування, непродовольчі товари, на підставі яких розраховується прожитковий мінімум, не змінюються у відповідності до зміни споживчого попиту та реальної структури сукупних витрат населення. Так, у структурі витрат не передбачено витрати на мобільний зв’язок, на послуги системи охорони здоров’я, культури та освіти, в тому числі і дошкільної, витрати на відпочинок, не враховано сімейної та інвестиційної складової тощо;

2) терміни споживання непродовольчих товарів, особливо довготривалого використання, вимагають перегляду в бік скорочення;

3) в структуру прожиткового мінімуму не включено податок на доходи фізичних осіб, який має бути включеним відповідно до роз’яснення Конституційного суду України. Так, якщо поглянути на структуру встановленого прожиткового мінімуму, то передбачається, що вся сума буде витрачена або на продукти харчування, або на послуги, тобто має фактично бути отриманою на руки (розрахунковий рахунок). Насправді ж

людина, отримуючи мінімальну заробітну плату, яка дорівнює прожитковому мінімуму, отримує на 15 % менше тільки через те, що податок на доходи фізичних осіб не включено в структуру прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Крім того, розмір прожиткового мінімуму занижений через те, що вартість продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг змінюється протягом року через зростання цін. Відстежувати ці тенденції має, відповідно до ст. 5 Закону України “Про прожитковий мінімум”, Міністерство соціальної політики і публікувати щомісяця фактичний розмір прожиткового мінімуму. Динаміка відхилень фактичного розміру прожиткового мінімуму [1] та встановленого законом на відповідний рік наведена на рис. 1.

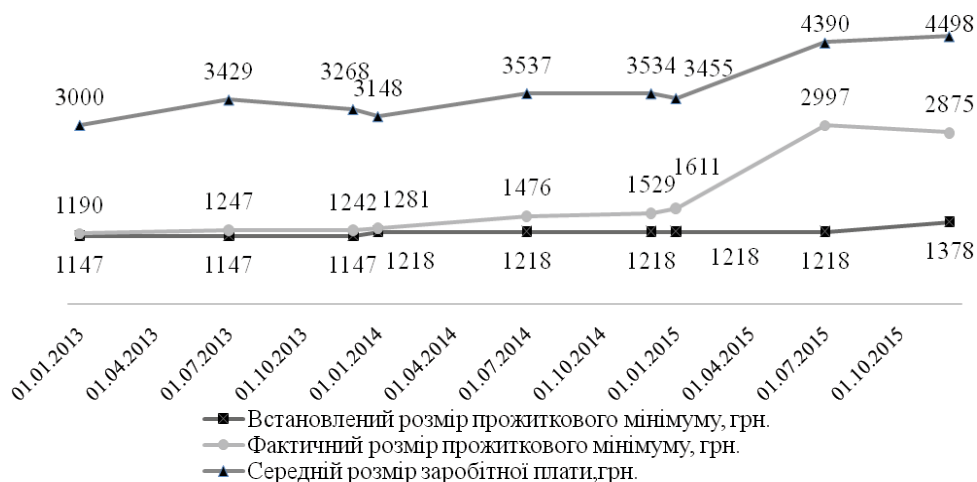

Рис. 1. Динаміка встановленого та фактичного розміру прожиткового мінімуму та середньої заробітної плати в Україні за 2013 – 2015 рр., грн.

Попри те, що офіційний рівень інфляції в країні у 2014 р. був 124,9 %, а у 2015 р. – 143,3 %, прожитковий мінімум залишався незмінним у період з грудня 2013 р. по серпень 2015 р. – 1176 грн. Розрив між фактичним і встановленим прожитковим мінімумом почав стрімко зростати, починаючи з січня 2014 р. Таким чином, на кінець 2015 р., фактичний розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, розрахований Міністерством соціальної політики, був більше за встановлений у 2,08 рази (з урахуванням податку на доходи фізичних осіб).

На початку XXI ст. у світі сформувались два підходи до визначення мінімальної заробітної плати. Перший ґрунтується на мінімальних потребах, які треба задовольняти для збереження життя.

У цьому випадку мінімальна зарплата дорівнює прожитковому мінімуму. Саме такий підхід практикують в Україні. Однак в економічно розвинутих країнах його вважають за допустиме використовувати лише у *військовий* час. Другий підхід передбачає, що мінімальні гарантії мають поширюватись не лише на фізичні, а й соціальні та культурні потреби людини [5, с. 8].

Якщо порівняти прожитковий мінімум, що сьогодні дорівнює мінімальній заробітній платі в Україні, у доларовому еквіваленті, то на початок 2016 р. він становив лише 34,5 % від розміру прожиткового мінімуму 2013 р., тобто зменшився майже у 3 рази (рис. 2).

Відповідно до вимог Європейської соціальної хартії, мінімальна заробітна плата має складати понад 2,5 розмірів прожиткового рівня. З урахуванням наведених тенденцій (рис. 2) можна стверджувати, що сьогодні рівень мінімальної заробітної плати в Україні, котрий дорівнює прожитковому мінімуму для працездатних осіб, по суті знецінює працю більшості найманих працівників бюджетної сфери і не виконує ні відтворювальної, ні регулюючої, ні стимулюючої функцій. До того ж, якщо розмір мінімальної заробітної плати не перевищує прожитковий мінімум, це унеможливує задоволення найнеобхідніших потреб для функціонування й відтворення людського потенціалу.

Рис. 2. Динаміка прожиткового мінімуму для працездатних в Україні та офіційного курсу гривні до долару США за 2010 – 2015 рр.

Зростання середньої номінальної заробітної плати в економіці відбувається постійно (рис. 1), проте реальна заробітна плата знижується (рис. 3), і на кінець 2015 р. індекс реальної заробітної плати до відповідного періоду 2014 р. становив 78,9 % [8]. Реальна заробітна плата була нижчою за 100 % у 1996–2000 рр., 2009 р. та починаючи з 2014 р. до теперішнього часу.

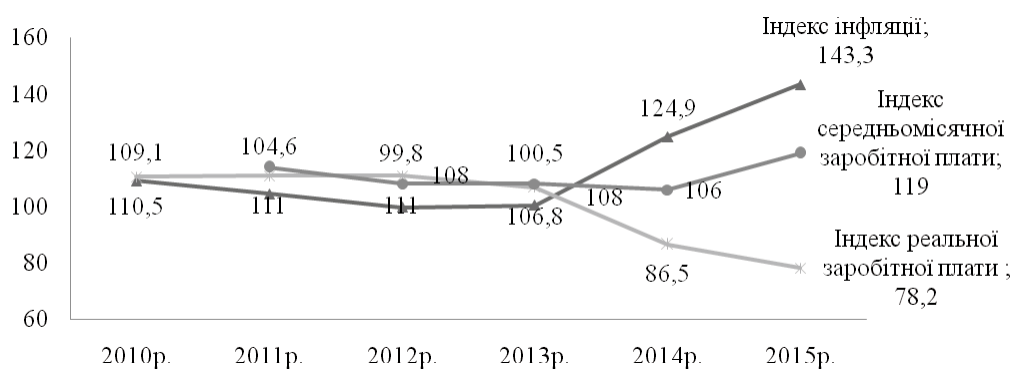

Рис. 3. Динаміка індексів інфляції, реальної заробітної плати та середньомісячної заробітної плати у 2010 – 2015 рр.

Мінімальна заробітна плата в Україні (рис. 4) у 3 рази менша від найменшого її значення (Албанія) серед наведених Європейських країн і у 30 разів менша від найбільшого показника (Бельгія, Нідерланди) [15]. 3 вересня 2015 р. мінімальну заробітну плату було підвищено на 13,1 % (з 1218 грн. до 1378 грн.) або на 11 % в євро (з 49 євро до 55 євро). Проте, на кінець лютого 2016 р., через знецінення національної валюти, мінімальна заробітна плата, яка у гривневому еквіваленті не змінилась, складає 46 євро, тобто зменшилась на 16 %.

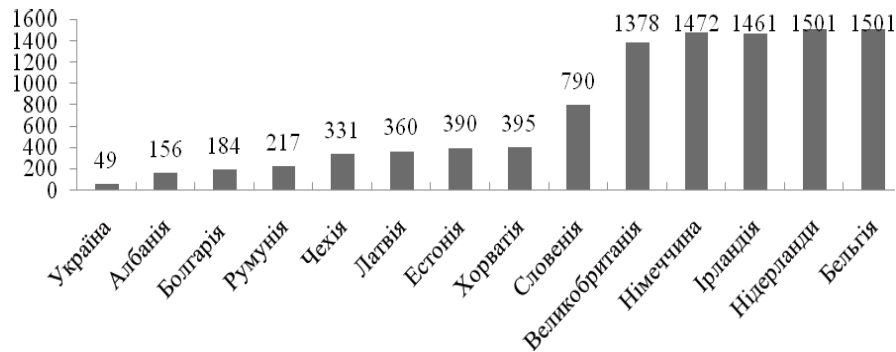

Рис. 4. Мінімальна заробітна плата у деяких Європейських країнах і Україні у 2015 р., євро

Ще одним важливим показником ролі мінімальної заробітної плати є співвідношення мінімальної і середньомісячної зарплати. У розвинутих країнах це співвідношення іноді називають індексом Кейтса (Kaitzindex). Чим більший цей індекс, тим сильнішим є вплив МЗП на розподіл доходів у країні. Якщо у 2000 р. в Україні зазначений індекс становив 51,3 %, то протягом 2005 – 2012 рр. – стрімко знижувався: до 41,2 % у 2005 р., 37,5 – у 2012 р. та 30,6 % у 2015 р. Мінімальна заробітна плата має становити не менше 45 – 50 % фактичного розміру середньої заробітної плати в базовому році і принаймні 40 – 45 % очікуваного розміру середньої заробітної плати у плановому періоді.

Таким чином, спостерігається зменшення купівельної спроможності доходів у зв'язку із зростанням цін. В Україні існує інструмент для підтримання купівельної спроможності грошових доходів громадян, які не мають разового характеру – індексація. Проте, відповідно до прийнятих змін у Закон України “Про індексацію грошових доходів громадян”, розмір індексації може бути зменшено. Від так, зазначається, що проведення індексації здійснюється в межах фінансових ресурсів бюджетів усіх рівнів (ст. 5 – у редакції від 28.12.2014 р.), а також змінено поріг індексації із 101 % до 103 % (ст. 4 – у редакції від 24.12.2015 р.) [10].

Про зменшення доходів населення у 2015 р. також свідчать:

- зміни у структурі доходів населення: питома вага заробітної плати (трудових доходів) зменшилась з 39,3 до 37,9 %; доходів від власності з 5,4 до 3,9 %; соціальної допомоги з 33,7 до 33,2 % [13];
- зміни у структурі витрат населення: питома вага витрат на придбання товарів та послуг збільшилась з 80,7 до 87,2 %; поточні податки збільшились з 7,7 до 8,3 %; зменшилась питома вага заощаджень з 9,9 до 3,4 % [13];
- питома вага найманих працівників, що одержують заробітну плату менш ніж 2500 грн (менше ніж 2 прожиткових мінімуми) – 37,5 % [13];
- збільшення заборгованості із виплати заробітної плати на 42,5 % (з 1320 до 1881 млн грн) [13];
- кожна третя українська родина отримала субсидію (за звітом Прем'єр-міністра України).

Причинами зниження рівня життя населення в Україні, в першу чергу рівня доходів, є:

- знецінення національної валюти (за два роки вартість національної валюти скоротилась у 3,25 рази). Через те, що Україна є імпортозалежною державною, значно підвищились ціни на імпортні та імпортозалежні товари (електронна та побутова техніка, одяг, медикаменти, газ тощо);

- втрата заощаджень через кризу у банківській системі України або їх істотне знецінення;

- замороження соціальних стандартів на рівні грудня 2013 р. у період з січня 2014 р. до серпня 2015 р. включно;

- збільшення комунальних платежів, здорожчання всіх без винятку товарів і послуг, як імпортного, так і вітчизняного виробництва;

- відсутність адекватної індексації доходів;

- введення оподаткування і обмеження розміру пенсій;

- введення оподаткування на нерухомість і заощадження;

- озброєний конфлікт на сході країни.

У зв'язку з останнім слід окремо виділити таку категорію громадян, як вимушені переселенці, для яких питання зниження рівня життя стоїть дуже гостро.

Наслідками істотного зниження рівня життя населення і відповідними загрозами для забезпечення сталого розвитку національної економіки можуть бути:

- збільшення відтоку працездатного населення за кордон, і відповідно, зменшення трудового потенціалу країни. За розрахунками К. І. Якуби [3, с. 99], витрати на розвиток однієї людини, її становлення як кваліфікованого фахівця, починаючи зі стадії ембріону й до закінчення вищої освіти, становлять близько 1 млн 100 тис. грн (770 тис. грн від держави і ще 318 тис. вкладає сім'я), при цьому рентабельність витратна формування одиниці трудового потенціалу становить 200 % за фактичними цінами, а за ринковими – 500 %. Цифри засвідчують, наскільки вигідно державі вкладати в людину, але не за умов активної міграції, яка робить ці витрати марними;

- збільшення економічної активності населення, посилення напруги на ринку праці;

- збільшення кількості людей, що потребують державної соціальної підтримки;

- зменшення платоспроможного попиту населення, і через це скорочення ємкості внутрішнього ринку;

- зміна настроїв населення: виникнення соціальної напруги, невдоволення діями влади, погіршення криміногенної ситуації;

- загострення демографічної кризи та ін.

Для покращення ситуації щодо рівня доходів населення можна запропонувати наступні заходи: підвищити прожитковий мінімум принаймні до його фактичного розміру; при оподаткуванні доходів громадян враховувати розмір сім'ї (кількість утриманців) у родині, як це практикується у країнах Європейського Союзу, – чим більша кількість утриманців – тим менша ставка оподаткування доходів фізичних осіб; провести повну індексацію доходів громадян; знизити податок на додану вартість для окремих категорій товарів (медикаменти, продукти харчування вітчизняного виробництва, комунальні послуги тощо).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Рівень життя є інтегральним показником розвитку суспільства. Його рівень безпосередньо залежить від рівня доходів населення і їх купівельної спроможності. Сьогодні в Україні спостерігається зниження купівельної спроможності, а від так і реальних доходів населення. Для їх підтримання пропонуємо збільшити соціальні стандарти, зменшити податкове навантаження, знизити податок на додану вартість для окремих категорій товарів і послуг. Вище зазначені пропозиції зможуть на нетривалий час компенсувати зменшення реальних доходів. Першочерговим, з огляду на довгострокову перспективу, є створення умов для розвитку вітчизняного виробника, який би виробляв продукцію з високою часткою доданої вартості, оскільки першоджерелом формування

доходів населення є зростання продуктивності національної економіки на основі повної реалізації її трудового потенціалу.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку можуть бути вивчення закордонного досвіду стосовно зниження податкового навантаження в залежності від кількості утриманців у родині, застосування різних ставок податку на додану вартість тощо.

Список використаних джерел

1. Інформація щодо фактичного розміру прожиткового мінімуму [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/category>.
2. Конституція України (1996) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua/konst/CONST1.HTM>.
3. *Кочемировська О. О.* Розвиток трудового потенціалу як чинник економічного зростання України : аналіт. доп. / О. О. Кочемировська. – К. : НІСД, 2014. – 108 с.
4. *Кузьминчук Н. В.* Інтегральний індикатор розвитку людського потенціалу: побудова та використання у соціально-економічному управлінні регіоном / Н. В. Кузьминчук, О. Г. Зима // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. – 2011. – Вип. 7. – С. 77–84.
5. *Кулачок-Тітова Л. В.* Право на гідний рівень життя в міжнародному, зарубіжному та національному законодавстві / Л. В. Кулачок-Тітова // Вісник Харківського національного університету ім. Каразіна. Сер. : Право. – 2014. – № 17. – С. 122–126.
6. Лише на один бал піднялась Україна у світовому рейтингу сприйняття корупції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tiukraine.org/теги/індекс-сприйняття-корупції>.
7. *Мандибура В. О.* Рівень життя населення України та проблеми реформування механізмів його регулювання / В. О. Мандибура. – К. : Парламентське вид-во, 1998. – 256 с.
8. Моніторинг показників заробітної плати за листопад 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/category?cat_id=141688.
9. *Пищуліна О. М.* Зміна методик розрахунку прожиткового мінімуму – крок до реформування соціальної політики / О. М. Пищуліна // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 1 (10). – С. 106–114.
10. Про індексацію грошових доходів населення [Електронний ресурс] : Закон України від 03.07.1991 р. № 1282-XII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1282-12>.
11. Про прожитковий мінімум [Електронний ресурс] : Закон України від 15.07.1999 р. № 966-XIV. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-14>.
12. *Ревко А. М.* Купівельна спроможність заробітної плати як базис розвитку людського потенціалу / А. М. Ревко // Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. : Економіка. – 2014. – Вип. 1. – С. 287–294.
13. Соціально-економічний розвиток України за 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
14. *Яковлева Ю. К.* Розвиток людського потенціалу як база для соціально-економічного розвитку / Ю. К. Яковлева // Культура народів Причорномор'я. — 2012. – № 220. – С. 122–126.
15. Minimum wage statistics published by Eurostat refer to monthly national minimum wages [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&plugin=0&language=en&pcode=tps00155>.

Надійшла до редколегії 30.03.2016 р.

УДК 351:32.019.5

ІНСТРУМЕНТИ СПРИЯННЯ ОНЛАЙН-ДЕЛІБЕРАЦІЇ В УМОВАХ ВІРТУАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Дзюндзюк Б. В.,

*аспірант кафедри соціальної і гуманітарної політики,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Харків*

Розглянуто фактори, що впливають на онлайн-деліберачію. Визначено роль соціальних медіа в онлайн-деліберачію. Проаналізовано аспекти, що впливають на онлайн-деліберачію.

Ключові слова: онлайн-деліберачія, соціальні медіа, віртуалізація, громадська участь.

© Дзюндзюк Б. В., 2016